

ADLİ SOSYAL HİZMET VE ETİK¹

FORENSIC SOCIAL WORK AND ETHICS

Doç. Dr.Eda PURUTÇUOĞLU

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara/Türkiye.

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1058>

Reference : Purutçuoğlu, E. (2018). "Adli Sosyal Hizmet Ve Etik", International Social Sciences Studies Journal, 4(27): 5861-5875

ÖZ

Adli sosyal hizmet kavramı son dönemlerde sıklıkla kullanılan bir terim haline gelmiştir. Adli sosyal hizmet, hem cezai hem de medeni yasaları içeren hukuki konular ve davalar ile ilgili sosyal hizmet uygulamalarını, ayrılma, boşanma, ihmal, ebeveynlik haklarını sonlandırma ile çocuk koruma konularını, çocuk ve partner istismarını, çocuk ve yetişkin adalet hizmetlerini, sosyal yardımlaşma haklarını içeren bir kavramdır. Bu noktada, adli sosyal hizmet, sosyal hizmet uygulamalar ile hukuk sisteminin kesişimi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, adli vakaların karmaşıklığı ve çok yönlülüğü nedeni ile bir takım ikilem ve çelişkiler yaşamakta ve hareket tarzını belirleyememektedir. Sosyal hizmet mesleği, bir disiplin olarak belli kural, ilke, kaide, mesleki standartlar, bilimsel alt-yapı ve etik değerler doğrultusunda çalışmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet ve hukuk, kendi etik kurallarını belirleyen etik standartlara dayalı mesleklerdir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının sosyal hizmet mesleğinin etik ilkelerine duyarlı davranma sorumluluğu bulunmaktadır. A.B.D. Ulusal Adli Sosyal Hizmet Uzmanları Örgütü (1987) yayınladığı etik kurallarla, adli sosyal hizmet uzmanının uygulamada karşılaştığı ikilemleri ortaya koymuştur. Böylece her bir adli sosyal hizmet uzmanı iyi oluşu teşvik edecek, potansiyel zararları en aza indirecek ve adli sosyal hizmetin herkes için eşit kalitede verilmesini teşvik edecektir. Bu çalışmanın amacı, adli sosyal hizmette etik konusu irdelemek ve adli sosyal hizmet uzmanının etik kurallara uygun olarak A.B.D.Ulusal Adli Sosyal Hizmet Örgütü'ne meslektaşlara ve işverenlere, müracaatçıya ve topluma yönelik etik sorumluluklarını özetlemektir.

Anahtar Kelimeler: Adli Sosyal Hizmet, Etik, Etik ikilem, Etik sorumluluk

ABSTRACT

The concept of forensic social work has become a frequently used term in recent times. Forensic social work is a concept including legal issues and litigation, both criminal and civil, social work practices related to cases, child custody issues, involving separation, divorce, neglect, termination of parental rights, the implications of child and spouse abuse, juvenile and adult justice services, and social assistance rights. At this point, forensic social work is defined as an intersection between social work practices and legal system. Due to the complexity and versatility of forensic cases, social workers may experience a number of dilemmas and contradictions, and cannot determine the mode of action. The social work profession works as a discipline in accordance with certain rules, principles, bases, professional standards, scientific infrastructure and ethical values. Therefore, social work and law are professions based on ethical standards that determine their own code of ethics. Herein, social workers have the responsibility to be sensitive to the ethical principles of the social work profession. US National Organization of Forensic Social Work (1987) has published the ethical rules and the dilemmas faced by the forensic social worker in practice. The forensic social worker, in accordance with these codes of ethics, promises to follow the Code of Ethics of Forensic Social Work Practitioner, and to fulfill its obligations to the community, other professions and their organizations, and members of the National Organization of Forensic Social Work. Thus, each of the Forensic Social Worker will promote the well-being, minimize the potential harm, and promote the equal quality of forensic social work for all. The aim of this study is to cite the ethical issues in forensic social work practice, and to summarize the ethical responsibilities of forensic social workers towards the National Forensic Social Service Organization, employers, colleagues, clients and society.

Key Words: Forensic Social Work, Ethics, Ethical Dilemmas, Ethical Responsibility

¹ Bu çalışma, 3.Adli Sosyal Hizmet Kongresi'nde (18-20 Ekim 2018,Çorum) bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Meslek elemanı olarak sosyal hizmet uzmanı, sosyal / çevresel ve yasal sorunlardan etkilenen bireylerle, ailelerle veya topluluklarla karşılaşır. Yoksulluk, evsizlik, boşanma, ailede veya toplumda şiddete maruz kalma, çocuk suçluluğu danışanların karşılaştığı zorluklardan sadece birkaçıdır. Çeşitli ortamlarda sosyal hizmet uzmanları (toplum temelli çocuk ve aile hizmetleri, sağlık hizmetleri, eğitim, çocuk refahı, mental sağlık, madde bağımlılığı, çocuk adalet sistemi vb.) birden fazla sorunu olan danışanlarla günlük etkileşime girmektedirler. Çeşitli Bakanlıklarda olduğu gibi Adalet Bakanlığı bünyesinde de istihdam edilen sosyal hizmet uzmanları aile, çocuk, çocuk ağır ceza mahkemeleri, ceza infaz kurumları ve denetimli serbestlik ve yardım merkezlerine görev yapmaktadırlar. Hukuk sistemi içinde istihdam edilen sosyal hizmet uzmanı gerek hüküm öncesi gerekse de cezanın infazı sürecinde önemli görevler üstlenmektedirler. Örneğin; yaşlı bir mahkûmun tahliyesi söz konusu olduğunda başta kalacak yer olmak üzere tıbbi ve psikolojik (tansiyon, şeker hastalığı, duyuşsal rahatsızlıklar, demans, alzheimer, parkinson vb.) sorunlarına destek vermek üzere adli sosyal hizmet uzmanı ile iletişime geçilmesi gerekir. Hapis cezası ile neticelenen hükmün sonrasındaki süreçte sosyal hizmet uzmanı, ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülere cezaları süresince psiko-sosyal destek vererek rehabilitasyon hizmeti sağladığı gibi salıverilme sonrası toplumsal yaşama uyum sağlama konusunda da rehberlik hizmeti vermektedirler. Diğer yandan denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinde de görev yapan sosyal hizmet uzmanları şüpheli/sanık ve hükümlülülerin suçlu davranıştan uzak durmalarını sağlamak, suça sürüklenen çocukların toplum içerisindeki denetimini gerçekleştirmek, koruma kurulları aracılığıyla ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülülerin bir iş ya da sanat edinebilmeleri amacıyla mesleki müdahalelerde bulunmak gibi çalışmalarda bulunmakta ve rehberlik vermektedirler. Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının kendi uzmanlık alanlarını, danışan gruplarını etkileyen yasa ve politika bilgisi ile desteklemeleri zorunludur. Nitekim, işbirliğine dayalı adli sosyal hizmet uygulamaları ideal olandır; çünkü sosyal hizmet uzmanları sosyo-legal bir çevrede harekete geçecek şekilde konumlandırılırlar (Maschi ve Killian, 2009; Özkaya, 2018).

Sosyal hizmet uzmanları, kendi mesleki amaçlarının pekçoğuna ulaşmada hukukun önemli bir mekanizma olduğunu uzun yıllar önce fark etmişlerdir. Dolayısıyla mesleğin ilk ortaya çıkışından itibaren sosyal sorunlarla uğraşırken hukukçular ile işbirliği yapmaktadırlar. Özellikle, Jane Addams gibi birçok sosyal hizmet uzmanı, adalet mekanizması içerisinde çocuk mahkemelerinin kurulmasında ve hapisane koşullarının iyileştirilmesinde öncü olmuşlardır. Sosyal hizmet uzmanları, sadece çocuk ceza adalet sisteminde değil her türlü uygulama alanında, çoğu zaman yasalardan ve politikarlardan veya kaynaklara erişim sorunlarından etkilenen danışanlara yardımcı olurlar (Maschi ve Killian, 2009; Gönültaş, 2016).

Hukuk ile sosyal hizmetin etkileşim süreci düşünüldüğünde, adli sosyal hizmet alanının bir alt uzmanlık dalı olarak ortaya çıkışı yakın geçmişe dayanmaktadır. Bu etkileşim sürecinde, sosyal hizmet uzmanı, uygulamadaki rol ve görevlerini tanımlarken “adli” terimini hiç kullanmamıştır. Adli kelimesi “mahkemeye çıkmadan önce”, “mahkemeye kapalı” “açık mahkeme”, “kamu” veya “forum” anlamına gelen Latince “forensis” kelimesinden türetilen bir terimdir. Buradaki mahkeme yani forum, aslında, yargılama mekanı anlamını taşımakta olup suçlu olduğu varsayılan kişinin suç öncesindeki izlerinin arandığı evredir. Ancak, zamanla terimin anlamı değişmiş, 17.yy’da, hukuk mahkemelerinde hukuki ihtilaflarla sınırlı olmaya başlamış; 19.yy’da da bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler sayesinde ayrı bir bilim haline gelmiştir (Maschi ve Killian, 2009). Tarihsel süreç dikkate alındığında, din adamları, avukatlar ve hâkimler hariç, hekimler mahkemelere adli konularda yardımda bulunan ilk meslek mensuplarıydı ve kişinin ölüm nedeninin belirlenmesinde “bilim uzmanı” olarak yardım ediyorlardı. Bu uygulama biçimi, zaman içinde adli tıp alanının gelişmesine yol açmıştır. Bireylerin, ailelerin ve(ya) grupların sosyal/çevresel ve yasal sorunlardan etkilenmeye başlamalarıyla birlikte, sosyal hizmet uzmanları da hakkında ön inceleme yapılan kişi ile ilgili değerlendirmelerden sorumlu klinik ekibin üyesi olarak bir psikiyatrist gözetiminde tedavi ve değerlendirme hizmetlerinde çalışmaya başlamıştır. Bu medikal baskınlık biçimi, adli tıbbın uzun yıllar sosyal hizmette alt uzmanlık olarak gelişimini engellemiştir. Günümüzde sosyal hizmet uzmanları, adli tıp alanında, adli değerlendirmelerin yapılmasında “uzman” olarak bir kimlik oluşturmuşlardır. Sosyal hizmet uzmanlarının işbirliği anlayışını, yasalar ile uzmanlık becerilerini geneli sosyal hizmet uygulamasıyla bütünleştirmeleri zorunludur. Şekil 1, sosyal hizmetin geneli sosyal hizmet, uzmanlaşmaya dayalı adli sosyal hizmet ve işbirliği kavramlarına ait bilgi ve becerileri geniş tanımını göstermektedir (Maschi ve Killian, 2009; Ashford, 2015).

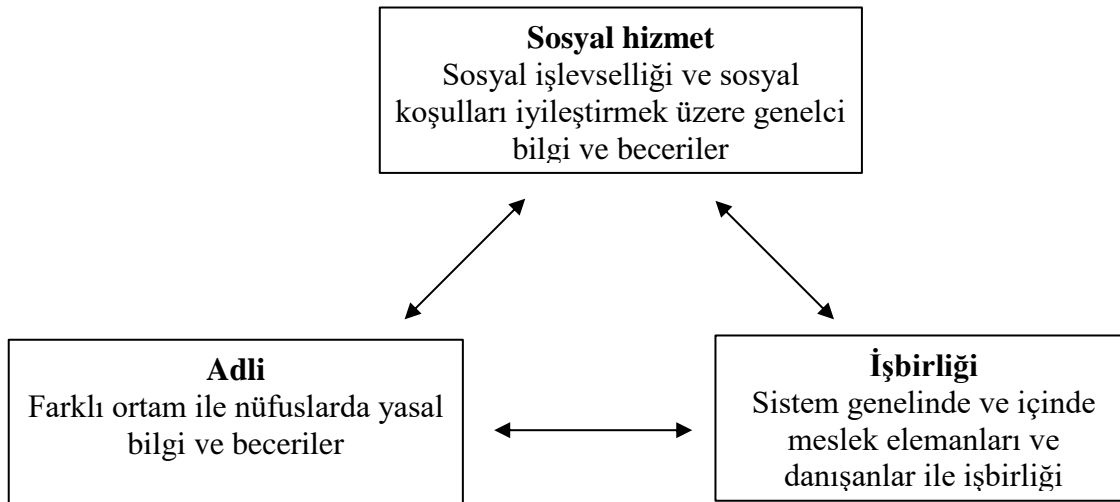
Geneli sosyal hizmet: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW)’nun tanımına göre *sosyal hizmet mesleği, sosyal değişimi, insan ilişkilerinde problem çözmeyi ve insanların refahını arttırmaya yönelik güçlendirilmesini ve özgülleşmesini desteklemektedir. Sosyal hizmet, insan davranışı ve*

sosyal sistem kuramlarını kullanarak insanların çevreleriyle etkileşim kurduğu noktalara müdahale eder. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmet için temel ilkelere (IFSW, 2000; NOFSW, 2007; Maschi ve Killian, 2009; Ashford, 2015).

Adli sosyal hizmet: Adli sosyal hizmet kavramı son dönemlerde sıklıkla kullanılan bir terim haline gelmiştir. Yeterince incelenmemiş olmasına karşın yasal/hukuksal konuların, sosyal hizmet eğitimine dahil etmenin ne kadar önemli olduğu süreçte anlaşılmıştır. Yasal ortamda, özellikle çocuk istismarı alanında, sosyal hizmet uzmanı için etik ikilemler sıklıkla ortaya çıkar. Bu nedenle sosyal hizmet ve hukuk, kendi etik kurallarını belirleyen etik standartlara dayalı mesleklerdir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının, mesleğin etik ilkelerine duyarlı davranma sorumluluğu bulunmaktadır (Congress, 2012).

Toplumun hukuka olan ilgisi arttıkça, sosyal hizmet uzmanlarının odağı, medeni ve ceza hukukunda profesyonel/mesleki sosyal hizmet bilgisinin kullanımını gerektiren yasal konular olmuştur. Adli sosyal hizmetin profesyonel/mesleki uygulaması, medeni ve ceza hukuk sistemlerinde birçok farklı şekilde tanımlanmaktadır. Genel ifadeyle adli sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanının yasal sonuçlara veya amaçlara ulaşmak için yargı sistemine yönelik değerlendirme ve tedavi hizmetlerinin sunumunda “bilirkişi” olarak çalıştığı mesleki bir uygulama alanıdır. A.B.D. Ulusal Adli Sosyal Hizmet Uzmanları Örgütü (NOFSW)’nün tanımına göre (1997) *adli sosyal hizmet, yasalar ve adli sistemler ile ilgili konu ve sorunlara yönelik bir sosyal hizmet uygulamasıdır. Yasalara, çocuk gözetimi, boşanma, çocuk suçluluğu, çocuğun hakları, bakım ve ceza ehliyeti gibi adli konuları içeren ihtilaf veya suç ile ilgili durumlara, sosyal hizmet uygulamasının özel olarak odaklanmasıdır.* Bu noktada adli sosyal hizmet uzmanı, adli mekanizma ile ilgili çeşitli birimlere (mahkeme, savcılık, avukatlar vs.) danışmalık, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri sağlar ve uygulamalarında, genelci sosyal hizmet yaklaşımından faydalanır (Ashford, 2015; Gönültaş, 2016).

İş birliği: Sosyo-legal ortamda çalışan sosyal hizmet uzmanı, iş birliği hakkında çok iyi bilgilendirilmelidir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanı, resmi ve resmi olmayan yollarla doktor, psikiyatrist, hemşire, hukukçu (avukat, hakim, savcı), dini lider, kolluk kuvvet mensupları ve hizmeti alan kişinin eşi ve ailesi ile işbirliği yapar. Sosyal sorunların giderek artması ve kaynakların azalması nedeniyle sosyal hizmet uzmanının kurumiçi ve kurumlararası işbirliğine dahil olması çoğu zaman kaçınılmazdır (Maschi ve Killian, 2009).

Şekil 1.1. Sosyal hizmetin geniş tanımı

Kaynak: Maschi, T. and Killian, M.L. (2009). Defining collaborative forensic social work with diverse populations, (Ed.) Maschi, T., Bradley, C. and Ward, K., *Forensic Social Work-Psychosocial and legal issues in diverse practise settings*, Springer Publishing Company, Newyork,US

Bu noktada yasal sisteme ve yargıya hizmet eden adli sosyal hizmet uzmanının rol ve görevlerini belirtmek faydalı olacaktır:

Davada tanıklık etme

- Bilirkişi
- Olay tanığı
- Eğitim uzmanı

Danışmanlık ve eğitim

- Savunmaya, kovuşturmaya veya yargıya danışmanlık
- Şartlı tahliye kuruluna, emniyete, sivil savunma dairesi başkanlığına, savcılığa, özel mahkemelere danışmanlık,
- "Amicus Briefs" in (özellikle uluslararası mahkemelerde dava konusu hakkında uzman olan sivil toplum kuruluşlarının veya hükümet-dışı örgütlerin objektif görüşlerini sunma usulü) geliştirilmesi amacıyla mahkemelerde lobcilik faaliyetleri ile ilgilenen savunucu gruplara danışmanlık
- Kolluk kuvvetlerinin, ceza infaz kurumu ile mağdur destek hizmetleri personelinin eğitimi

Ölçme ve değerlendirme ve rapor yazma

- Mahkemede mental kapasiteyi, çocukların ilgilerini ve ailenin yeterliliklerini değerlendirme ve hafifletici nedenlerin etkisini ortaya koyma
- Çocuk refahı, mental sağlık, yasal sisteme dahil olan ıslah evi ile mağdur hizmetleri veren kurum/kuruluşlar için risk, ihtiyaç ve güçlü yönleri değerlendirme
- Sosyal ve psiko-sosyal araştırmalar yapma
- Mağduriyet veya tehlike riskini değerlendirme
- Mağdurlar, suçlular ve katılımcılar için aile mahkemelerinde ve ilişkili diğer yerel mahkemelerde tedavi ve hizmet planlama

Tedavi ve krize müdahale hizmetleri ile dava(olgu) yönetimi

- Hasta çocuk ve yetişkin hükümlülere tedavi ettirme
- Mahkemede yargılanan kişilerin dava(olgu) yönetimi
- Aile içi şiddet ve suç mağdurlarının tedavi edilmesi ve değerlendirilmesi

Alternatif uyumsuzluk çözümü

- Çocuk koruma hizmetleri için arabuluculuk yapma
- Aile arabuluculuğu yapma
- Ceza arabuluculuğu (mağdur-fail arabuluculuğu) yapma

Araştırma ve program değerlendirme

- Risk değerlendirme araçlarının geliştirilmesi
- Sosyalleşme ilkeleri ile terapötik hukuk ilmine (hukuku terapi amaçlı bir araç olarak kullanma) ilişkin bilimsel araştırmalar yapma
- Mahkeme süreçlerini ve sonuçlarını bilimsel yönden inceleme
- Adli değerlendirme yapma ve tedavi protokollerini değerlendirme.

Her bir rol ve görev ile ilişkili olarak adli sosyal hizmet uzmanının ilgili yasal konularda deneyimli olması gerekmektedir. Etkili bir adli sosyal hizmet uygulayıcısı olmak için adli sosyal hizmet uzmanı, etik yükümlülüklerin davayı nasıl etkilediğini anlamalıdır. Bunun için de bazı temel kurallara dikkat edilebilir:

- Kişinin uygun eğitim, öğrenim ve deneyime sahip olduğu alanlarda hizmetler sunulmalıdır
- Uzman tanık rollerinden terapötik rol ile denetleyici rol ayrılmalıdır
- Uzman danışman olarak çalışan danışmanlar, davalarda uzman tanık olarak hizmet etmemelidir.
- Adli sosyal hizmet uzmanları, yasal konularda fikir vermekten kaçınmalıdır.
- Gizlilik ve mahkeme emilerine göre değerlendirmelerde imtiyaz ve adli muamele konusunda uygun hükümler verilmelidir.

- Danışanlarla raporlama sorumluluğu ve görevi netleştirilmelidir.
- Tüm bu maddelere karşın, adli sosyal hizmet uzmanları çalışma koşullarına bağlı olarak bu kuralların değişebileceğini göz önünde bulundurmalıdır (Ashford, 2015).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmada, ilk önce sosyal hizmet uygulamasında etik konusu açıklanacak olup etik sorunlardan ve etik karar verme kavramından bahsedilecektir. Üçüncü olarak da, adli sosyal hizmette etik konusu irdelenecek olup etik ve yasal sorunların sınıflaması yapılacak ve adli sosyal hizmetin ilkeleri, adli sosyal hizmet uzmanlarının A.B.D.Ulusal Adli Sosyal Hizmet Uzmanları Örgütü'ne, meslektaşlarına ve işverenlere, müracaatçılara ve topluma yönelik etik sorumlulukları odağında özetlenecektir.

2.1.Sosyal Hizmette Etik

Odağında "insan" bulunan sosyal hizmetin amacı; birey, aile ve grupların karşılaştığı toplumsal koşullardan doğan sosyal sorunları çözmek, insanların yaşam standartlarını iyileştirmek, bireylerin birbirleriyle ve sosyal çevreleri ile uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktır. Sosyal hizmet uzmanı, danışanları adına sosyal değişimi ve sosyal adaleti artırmaya çalışır. Bu noktada, mesleki sorumluluklarını yerine getirirken uygulamalar sırasında pek çok etik ikilem ile karşılaşır. Bireysel, kurumsal ve mesleki değerler arasında denge sağlama görevi olan sosyal hizmet uzmanının etik ikilemlerle karşılaştığında etik kararlar vermesi beklenir. Bu nedenle, temel etik yaklaşımlar,

- neyin yapılacağı ya da yapılamayacağını;
- neyin isteneceği ya da istenmeyeceğini;
- neye sahip olunacağı ya da olunmayacağını bilmesinde yol gösterici olacaktır.

Bu anlamda, sosyal hizmette etik davranışın gözetilmesi gerekmektedir. Uygulamalar sırasında mesleğin etik ilke ve sorumluluklarını kabul eden ve uygulayan sosyal hizmet uzmanı, etik karar verme sürecinde de bu ilke ve sorumlulukları kendisine rehber olarak alır.

Sosyal hizmette etik ilkelerinin oluşumu sosyal hizmetin meslekleşme süreciyle paralellik göstermektedir. İlk profesyonel Etik İlkeler 1920 yılında Mary Richmond tarafından geliştirilmiş olup Mayıs 1922 tarihli 'Annals of the American Academy of Political and Social Science' (Amerikan Siyasal ve Sosyal Bilimler Akademisi'nin Kayıtları) isimli yayında ilk etik vurgunun yapıldığı bilinmektedir (Blennberger, 2006). A.B.D. Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) tarafından 1960 yılında yayınlanan Etik İlkeler, bir sayfa uzunluğunda ve sosyal hizmet uzmanlarının mesleki sorumluluklarını ifade eden ondört maddeden oluşmuştur. Etik İlkeler 1967'de, 1979'da, 1990'da, 1993'de ve 1996'da düzeltilmiş (revize) olup 1999'da ve 2008'de değiştirilmiştir.

Mevcut NASW Etik İlkeleri değerlendirildiğinde;

- en kapsamlı düzeltme işleminin 1996 yılında Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Temsilciler Meclisi'nin onayıyla yapıldığı,
- önceki düzeltme işlemlerinin aksine 28 sayfadan ve 156 maddeden oluştuğu,
- gruplarla ve ailelerle sosyal hizmet uygulamasına odaklandığı,
- süpervizörlerin, yöneticilerin, eğitimcilerin ve araştırmacıların etik sorumluluklarına değinildiği,
- gizlilik ile ilgili sınırlar getirildiği,
- teknoloji, cinsel taciz, bakım yönetimi, kültürel yeterlilik ve ikili ilişkiler konularına yer verildiği görülmüştür (Congress, 2014).

Süreç içinde yapılan düzeltmeler sonucunda, sosyal hizmet mesleğinin temel değerleri ve ilişkili etik ilkeleri 6 bölümde toplanmıştır:

a. Değer: Hizmet

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanlarının öncelikli amacı, sosyal problemleri olan ve ihtiyaç sahibi bireylere yardım etmektir.

b. Değer: Sosyal Adalet

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları, sosyal adaletsizlikler ile mücadele eder.

c. Değer: Bireylerin Değer Yargıları ve Saygınlıkları

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları, her insanın kendine özgü değer yargıları olduğuna ve bu nedenle saygı görmesi gerektiğine inanırlar.

d. Değer: İnsan İlişkilerinin Önemi

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları, insan ilişkilerinin önemini kabul eder.

e. Değer: Dürüstlük

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları, güvenilir ve dürüst davranırlar.

f. Değer: Yeterlik

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları, mesleki yeterliklerini uygulama alanlarında gösterirler ve mesleki uzmanlıklarını geliştirirler.

Bu noktada etik ilkeler, her bir değer için doğru ve yapılması gerekeni anlatmaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarında en sık görülen etik konular dört başlık altında toplanabilir:

Bireylerin hakları ve refahına ilişkin konular: Danışanların kendi kararlarını alma ve seçim yapma haklarına karşılık, sosyal hizmet uzmanlarının da danışanlarının refahını artırma sorumlulukları vardır.

Kamu refahına ilişkin konular: Müracaatçılar dışındaki grupların ilgilerine ve haklarına karşılık; sosyal hizmet uzmanlarının da topluma ve iş bulma kurumlarına karşı sorumlulukları vardır.

Eşitlik, farklılık ve baskıya ilişkin konular: Sosyal hizmet uzmanlarının, farklılıkları göz önüne alarak eşitliği sağlama, toplumda ve devlet politikalarında değişim için çalışma ve baskıya karşı mücadele etme sorumlulukları vardır.

Mesleki roller, ilişkiler ve sınırlara ilişkin konular: Sosyal hizmet uzmanlarının belirli bir duruma (danışman, denetleyici, savunucu, değerlendirici, müttefik veya arkadaş) uygun rollere karar verme, politik yaşam, meslek ve bireyler arasındaki sınırlara ilişkin konuları göz önüne alma sorumlulukları vardır (Gökçearslan Çifci ve Gönen, 2011).

2.2. Uygulamada Etik Sorunlar

Sosyal hizmet uzmanları, yasal sonuçları olan kararların yanı sıra sıklıkla etik seçimlerle karşılaşırırlar. Etik seçimler, doğru ve yanlış, görev ve zorunluluk konularını içermektedir. Sosyal hizmet uzmanları için etik seçimler, mesleğin temel değerleri ile geçerli etik ilkelerin uygulanmasına ve görevler ve yükümlülükler arasındaki çatışmaların çözümüne yönelik kararları içermektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, genel olarak, mesleğin temel değerleri hakkında fikir birliğine varmış olsalar da özellikle yasal konular söz konusu olduğunda, bu değerlerin uygulamada nasıl kullanılacağı konusunda fikir ayrılığına düşebilirler. Bazı sosyal hizmet uzmanları, örneğin; sosyal adaleti sağlamada ve adaletsizlikle mücadele etmede en etkili yolun, mevcut yasalar çerçevesinde çalışmak, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeni yasalar tasarlamak ve yasaları değiştirmek için demokratik süreci kullanmak olduğunu savunabilir. Bazı sosyal hizmet uzmanları ise, sosyal adalet konularının sivil itaatsizliğe ve mevcut yasaların ara sıra ihlaline neden olabileceğini savunabilir.

Sosyal hizmette etik seçimler ya da etik ikilemler, sosyal hizmet uzmanlarının rakip değerler, görevler ve yükümlülüklerle karşılaştıklarında ortaya çıkar. Doğrudan uygulama (bireylere, ailelere, eşlere ve küçük gruplara klinik veya vaka yönetimi hizmetlerinin sunulması) ile birlikte örgütlenme, yönetim, politika, araştırma ve değerlendirme dahil olmak üzere her türlü sosyal hizmet alanında etik ikilemler görülür. Etik seçimler ile ilgili klasik yaklaşımlar, zaman içinde gelişmiş olup sosyal hizmet uygulamasıyla daha uyumlu hale gelmiştir. Bu yaklaşımlar, sosyal hizmet uzmanlarının farklı uygulama ortamlarında karşılaştıkları etik ve yasal çatışmaların analizinde bir çerçeve sunar (Reamer, 2005).

2.3. Etik Karar Verme

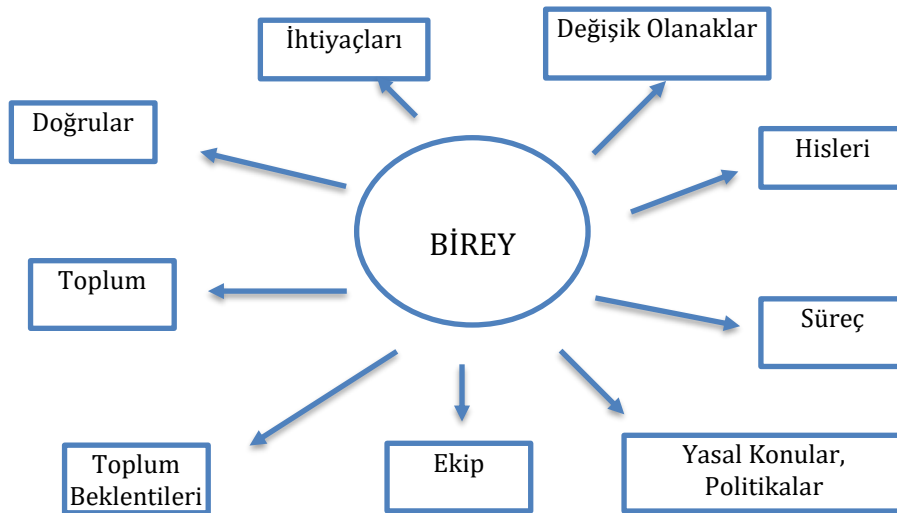
Etik karar alma sürecinde, çalışan bireylerin yaşam içinde etik davranma becerileri ile işyerinin/kuruluşun kültüründe benimsediği etik davranış modelinin uyum içinde olması gerekir. Kuruluş, etik standartları oluşturup, yayılımını sağlarken, bireysel faktörleri göz önünde bulundurması yerinde olur. Bu nedenle

bireylerin etik yönelimli olması için kişisel gelişim sürecinin üzerinde durmak, eğitim programlarıyla desteklemek gerekir.

Toplum yararını gözetmek kurumları etik davranmaya iter. Bu durumun aksine etik karar sürecini sınırlayan etkenleri de değerlendirmek gerekir: Örneğin amaçların tanımlanamaması, sorunun anlaşılabilmesi, bilgi ve seçeneklerin yetersizliği, seçeneklerin öznel olarak değerlendirilmesi, örnek izleme alışkanlığı, zamanın sınırlı olması, kişisel tercihler, beklenmedik sonuçlar, sorumluluğu belirlemede yaşanan güçlükler, yetki ile ilgili sorunlar söz konusu olabilir.

Karar verme işlemi yönetimle ilişkilidir. Çünkü karar verme, yönetimde bir aşama ya da süreçtir ve karar verme, yönetim sürecinin alt sistemlerinin her birinde oluşur. İnsanlar, amaçlar, standartlar, kaynak tahsis etme, faaliyet dizisi ya da yaşamlarındaki önemli değerler açısından gerekli değişimler konusunda karar verirler. Yönetime ilişkin bu kararlar, amaca ulaşmada odaklanmaları nedeniyle birbiriyle ilişkilidir. Dolayısıyla karar verme konusundaki bilgi ve beceriler, amaca ulaşmayı ve yaşam düzeyini etkiler. Etik karar vermedeki temel basamak, etik bir konuda çalışma grubunun ya da bireyin etik dışı ya da etik davranış konusunda bilgi sahibi olması ile etik konunun önemi ve ayrıcalığını algılamasıdır. Kurum/kuruluş kültürü, çalışan bireylerin etik karar alma sürecine etki etmektedir. Kurumun/kuruluşun kültüründen o kurumun/kuruluşun etik bir vicdana sahip olup olmadığı ortaya çıkar. Çalışanlara tanınan fırsatlar da etik davranışına ya da etik dışı davranışlara neden olabilmektedir. Etik ya da etik dışı karar alma sürecinde genel bireysel faktörlerin (yaş, cinsiyet, sosyalleşme; eğitim, tutumlar ya da değer yargıları, kimlik gibi), ve durumsal ya da görevle ilgili faktörlerin (ödül sistemi, iş rolleri ve örgüt kültürü) etkili olduğu ileri sürülmektedir.

Sosyal hizmet mesleği için de etik karar verme son derece önemli bir süreçtir. Sosyal hizmet uzmanı, insanın sorunlarına odaklanması nedeniyle karmaşık etik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Görevi, bazen müracaatçıların kendi etik olmayan sorunlarıyla ilgili onlara yardım etmek iken, bazen de müracaatçıların etik bir bakış açısı kazanmaları konusunda en uygun davranışlar geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu görevlerini yerine getirirken, kimi zaman mümkün olan bütün seçenekler sosyal hizmet uzmanı için etik bir ikilem yaratarak müracaatçıları için zarar veya strese neden olabilmektedir. Bu noktada, müracaatçı ve sosyal hizmet uzmanının uyum içerisinde kararlar alması hizmetin kalitesini artırır. Sosyal hizmet uygulamalarında etik kararlar alma, uygulamanın en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Etik karar alma süreci kolay bir süreç değildir. Sosyal hizmet uzmanları etik kararlar alırken kendi değerleri, mesleki değerleri ve kurumsal değerleri ile çatışmalar yaşayabilmektedirler (Kirel, 2010; Gökçearslan Çifci ve Gönen, 2011). Sosyal hizmet uzmanı karar verme sürecinde mutlak (deontolojik) ve sonuçsal (teleolojik) kuramları kullanırlar. Sosyal hizmet mesleğinin ve disiplininin değerleri, sopsası gereği mutlaklardır. Sosyal hizmet uzmanları karmaşık etik ikilemleri belirlemek için genellikle sonuçsal argümanları kullanırlar (Congress, 2014).

Şekil 2.1. Etik karar vermede bireyi etkileyen faktörler

Kaynak: Wody, S.G. 1998. Clinical reference for critical care nursing, AACN, edit: Barlus, B. Fourth Edition. "Alınmıştır" Aykaç, A. 2016. Etik karar verme süreci. <http://docs.neu.edu.tr/staff/asli.aykac>

Bu noktada etik karar verme basamaklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Etik/yasal ikilemi belirleme

- Etik kaygıları ve yasaları saptama
- Alternatifleri/seçenekleri oluşturma
- Alternatiflere/seçeneklere karar verme
- Kararı ve uygulamayı değerlendirme, danışmanlarla ve meslektaşlarla istişare yapma

İnsanlar karar verirken bilerek ya da bilmeyerek pek çok karar verme modellini kullanırlar. Etik karar verme içinde pek çok etmeni barındıran karmaşık bir süreç olmakla birlikte kuramların ve yöntemlerin etkin kullanılması, sorunların çözümlenmesinde izlenecek yol ve stratejiler etik karar vermede rehberlik sağlamaktadır. Araştırmacılar, çeşitli etik karar verme modeli önermişlerdir:

Yararcılık/Faydacılık-Teleolojik etik karar verme: Tüm etkilenenler için çoğunluğun mutluluğu ile sonuçlanan iyidir görüşünü savunan teoriye göre, özel durumlarda doğruyu söylemek iyi sonuç vermeyecekse, bu kuralı sorgulamaksızın uymamalı, mevcut seçeneklerden hangisinin yararlı olduğu düşünülerek hareket edilmelidir.

Ödev-Deontolojik etik karar verme: Antik Yunan da ‘‘ödev’’ anlamına gelmekte olup teoriye göre kişi görev ve sorumlulukları doğrultusunda hareket etmek zorundadır.

Erdem (Virtue) etik karar verme: Bu yaklaşımda karar vermeden çok ‘‘nasıl iyi ve ahlaklı insan olurum’’ düşüncesi üzerinde durur. Yaklaşımın öncülerinden Aristoteles’e göre bir eylem erdemli olmadan da doğru olabilir; ancak erdemli bir eylem ancak doğru bilinç durumundaki bir birey tarafından gerçekleştirilir. Bu yaklaşıma göre, değerlendirme yapan kişi, etik sorun karşısında yargılama becerisine sahip bireyler olup olmadığına dikkat eder, kurallara uyulması ve/veya bir sonuca ulaşılması bu yaklaşımı benimseyen bireyler için ikinci plandadır. Erdem etiği yaklaşımını benimseyenler için anlatılan öyküler ve biyografiler en önemli kaynaklardır (Reamer, 2005; Congress, 2014; Kirel, 2015; Aykaç, 2016).

2.4. Adli Sosyal Hizmet ve Etik

Sosyal hizmet uygulamasında etik ve yasal tercihler öne çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları aile danışma merkezleri, toplum ruh sağlığı merkezleri, cezaevleri, okullar, psikiyatri klinikleri, hastaneler, bakımevleri, madde bağımlılığı tedavi merkezleri, askeriye, sosyal yardım kurumları gibi çok çeşitli uygulama ortamlarında sıklıkla etik ve yasal sorunlara yol açan koşullarla karşılaşır. Örneğin; aile danışma merkezinde çalışan sosyal hizmet uzmanı, cinayet davasında şüpheli olan danışanı ile ilgili gizli bilgi talebine uyup uymama kararını vermesi gerekebilir. Her devlette sosyal hizmet uzmanının, örneğin, çocuğa yönelik ihmal ve istismar şüphesini yasal olarak bildirme zorunluluğu vardır. Devlete raporlama zorunluluğu sosyal hizmetin ‘‘danışana veya kimliği saptanabilir diğer kişiye zarar verilmesini önlemek için gizli bilgileri ifşa etmesine izin veren’’ mesleğin etik ilkeleriyle tutarlıdır. Bununla birlikte sosyal hizmet uzmanları bazen hukukun evrensel ilkeleri ile mesleğin etik ilkelerinin çatıştığı durumlarla karşılaşabilirler. Bu çatışmalar, sosyal hizmet uzmanının mesleğin etik sorumluluklarını yerine getirmek üzere yasalara uyma konusunda gerekli adım atmadığı zaman ortaya çıkmaktadır. Örneğin; danışanı ile kurduğu terapötik ilişkiyi muhafaza etmek için yasaların gerektirdiği şekilde, kolluk kuvvetlerine olası ihmal ve istismar hakkında bilgi vermemek.

Adli sosyal hizmet uzmanlarının uygulamada karşılaştıkları ikilemler şu konularla ilgilidir:

Şekil.1: Bireyi ve toplumu korumak adına yaşanan ikilemler (örneğin; görüşme yaptığı bireyin bir başkasına zarar verme niyeti içinde olduğunu görme; danışanın uyuşturucu kullandığını söylemesi)

Şekil.2: Bazı durumlarda mahkemenin zorunlu tedbir isteği (denetimli serbestlik, şartlı tahliye gibi) bireyler için yaşanan onam alma sıkıntıları

Şekil.3: Ceza almış bireylerin şartlı tahliye sonrası süreçlerinin takibinde (kişi rehabilite olmuş mu, tekrar suç işlemiş mi gibi mahkeme süreci sonrası bireyin takibi ile ilgili raporların hazırlanarak mahkemeye sunulması) yaşanan ikilemler

Şekil.4: Adalet mekanizması içerisinde mağdur, fail, suça sürüklenen ya da mağdur çocuk gibi incinebilir kesimlerle yapılan araştırmalarda (özellikle ıslah programları içerisinde yer alan bireylere yönelik açık bilgilendirme yapılmadan belli haklarını hiçe sayan araştırmalar) yaşanan etik ikilemlerdir.

Alanın özelliğine bağlı olarak, adalet mekanizması içerisinde sosyal hizmet uygulaması yapan sosyal hizmet uzmanı, bazı durumlarda, diğer alanlardaki sosyal hizmet uzmanlarına göre daha fazla anlaşılması veya sonuca bağlanması güç durumlarla karşı karşıya kalma riskine sahiptir. Adli mekanizma içerisinde yapılan uygulamanın hem etkili ve verimli olarak yapılmasını sağlamak hem de bireyi, toplumu ve uygulayıcıyı koruyabilmek için bu alana özel ilke ve esasların belirlenmesi gerekmektedir. Uygulamalar için belirlenen ilke ve beklentiler, etik ikilemlerin en aza indirgenmesine de katkıda bulunabilir (Gönültaş, 2016).

Bireyler, aileler, gruplar, topluluklar ve örgütler ile yaptıkları çalışmalarda yasal ve etik seçimler yapmak zorunda kalan sosyal hizmet uzmanının, bu noktada, kamu ve özel hukuk bilgisine sahip olması gerekmektedir. Örneğin; okul sosyal hizmeti uzmanının öğrencilerin gizlilik hakkı ile serbest konuşma özgürlüğünün olduğunu bilmelidir. Tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan uzmanın gebeliğin sonlandırılmasına ilişkin hukuki düzenlemelerin farkında olmalıdır. Madde ve alkol bağımlılığı tedavisi ile ilgili gizli bilgilerin korunması ile ilgili düzenlemeleri bilmelidir. Örneğin; hâkimin, mevcut anayasa hükmü, tüzük veya yönetmelikler ile ele alınmayan yeni bir vaka modelini veya sorunu yönetmesi gerekebilir. Bir sosyal hizmet uzmanının eski danışanı, sosyal hizmet uzmanının kendisine zarar veren geleneksel olmayan bir müdahale tekniğini kullandığını iddia ederek dava açabilir. Sosyal hizmet uzmanının belirli müdahale yöntemlerini kullanmasıyla ilgili bir yasa ya da düzenleme yoksa hakim mevcut yasayı yorumlamaya dayanarak veya mevcut yasadaki boşlukları doldurarak karar verebilir. Mahkeme tarafından verilen bu tür kararlar emsal niteliğindedir. (Reamer, 2005). Bu noktada her ikisinin de meslek elemanı olmaları, danışanlarına karşı güven ilişkisini sürdürme sorumluluğu, danışanlarının kırılabilir özellikte olması ve geniş mesleki bilgiye sahip olmayı gerektirmesi nedeniyle sosyal hizmet uzmanı ile hukukçu arasında benzerliklerin olduğunu söylemek mümkündür (Congress, 2014).

2.5.Etik ve Yasal Sorunlar: Sınıflama

Sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştığı ve etik ve yasal seçimlerini içeren koşullar, iki temel boyuta dayanan dört koşuldan oluşmaktadır.

Birinci boyut, sosyal hizmet uzmanlarının *eylemlerinin* hukukun evrensel ilkeleri, beklentileri ve gereksinimleri ile tutarlı olan veya bunlarla uyuşmayan koşulları içerir. Bir sosyal hizmet uzmanı, eylemlerinde mesleğin evrensel ilkelerine uymayan ya da bu ilkeleri ihlal edebileceği koşullar ile karşı karşıya kalabildiği gibi harekete geçmemesi durumunda (ihmal eylemleri) mesleğin evrensel ilkeleri ile uyumlu olduğu veya ihlal ettiği durumlar ile de karşılaşabilir.

İkinci boyut, sosyal hizmet uzmanının *seçimlerinin* mesleğin evrensel ilkeleriyle tutarlı olup olmamasını içerir. Bu durumda, sosyal hizmet uzmanı, eylemlerinde mesleğin evrensel ilkelerine uymayan ya da bu ilkeleri ihlal edebileceği koşullar ile karşı karşıya kalabildiği gibi harekete geçmemesi durumunda (ihmal eylemleri) da benzer şekilde mesleğin evrensel ilkeleri ile uyumlu olduğu veya ihlal ettiği durumlarla da karşılaşabilir.

Buna göre;

1. Hem hukukun ilkeleriyle hem de sosyal hizmette geçerli olan etik ilkelerle uyumluluk (yasal uyumluluk ve etik uyumluluk);

Bu koşul, hem yasal hem de etik olan mesleki davranışı içerir

en sık bulunandır

kabul edilebilir sosyal hizmet uygulamalarını içerir

bazı sorunlar vardır.

Örneğin; bilgilendirilmiş onam söz konusu olduğunda gizli bilgilerin açıklanması

2. Ne hukukun ilkeleriyle ne de sosyal hizmette geçerli olan etik ilkelerle uyumluluk (yasal uyumsuzluk ve etik uyumsuzluk);

Bu koşul, eşit şekilde sorunsuzdur

NASW'nin etik ilkeleri bir dizi yasaklar getirmiştir. Örneğin, NASW'nin 1.11 etik ilkesi şu şekildedir: Sosyal hizmet uzmanları, danışanlarını cinsel yönden taciz etmemelidir. Bu durum cinsel arzu ve istekler ile cinsel nitelikteki sözel veya fiziksel davranışları kapsar.

3. Hukukun ilkeleri ile uyumlu, ancak sosyal hizmette geçerli olan etik ilkelerle uyumsuzluk (yasal uyumluluk ve etik uyumsuzluk).

Örneğin; herhangi bir yasal cezanın verilmediği olası bir çocuk istismarı durumuna ilişkin bilgi toplamak istenebilir. Etik yönergeye rağmen, sosyal hizmet uzmanı danışanına gizli bilgilerin ifşası hakkında bilgi verebilir ve ifşa edilmeden önce olası sonuçlar hakkında bir rapor hazırlanabilir.

Benzer şekilde, sosyal hizmet uzmanı danışanın kendi kaderini tayin etme hakkına saygı duymalı ve teşvik etmelidir (NASW etik standart 1.02)

- Reşit olmayan bir kız çocuğunun, erkek arkadaşından gelen akran baskısı nedeniyle kürtaj kararı verdiğine inanan bir sosyal hizmet uzmanı, etik yönergeyi ihlal edebilir ve konuyu küçüklerin ebeveynleri ile tartışmaya karar verebilir.

- Danışanın geçmişteki suç eylemini öğrenen sosyal hizmet uzmanı, raporlamayı gerektiren bir yasa bulunmasa dahi, gizlilik vaatlerine rağmen durumun bildirilmesi gerektiğine karar verebilir.

4. Hukukun ilkeleri ile uyumsuz, ancak sosyal hizmette geçerli olan etik ilkelerle uyumlu (yasal uyumsuzluk ve etik uyumluluk)

Sosyal hizmet uzmanı, HIV virüsü pozitif olan ve virüsün yayılmasını önlemek üzere herhangi bir tedbir almayı reddeden danışanın başkalarına zarar vermesini önlemek amacıyla gizliliğin ihlaline karar verebilir. Bazı devletlerde bu tip gizlilik hükümlerinin istisnası olsa da pek çoğunda HIV / AIDS durumu gizlilik hükmünün açık ihlalidir ve yasalarda, ağır cezası olabilir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının eylemi, açıkça yasadışı (yasal uyumsuzluk); ancak etik olacaktır. Çünkü AIDS, damgalanmış bir hastalıktır ve adli sosyal hizmet alanında mücadele gerektiren zor bir konudur. AIDS'li bireylerle çalışırken kişinin gizliliğini korumak özellikle önemlidir.

NASW Etik Kuralları'na göre, sosyal hizmet uzmanının etik yükümlülükleri, kurum politikaları ya da ilgili yasalar veya yönetmelikler ile çatıştığında davalar ortaya çıkabilir. Bu durumda, çatışma, etik kodlarda ifade edilen değerlerle, ilkelerle ve standartlarla tutarlı bir şekilde çözümlenmelidir. Sosyal hizmet uzmanı bir kararı vermeden önce müzakere etmelidir. Çatışmalar müzakere, arabuluculuk, lobicilik ve diğer sosyal eylem biçimleri aracılığıyla çözüme kavuşturulmalıdır (Maschi ve Heer, 2012; Congress, 2014).

2.6.Adli Sosyal Hizmetin Etik İlkeleri

Sosyal hizmetin etik ilkeleri, mesleğin tanımlandığı, mesleğin uygulanması sırasında ortaya çıkan değer sorunlarının tartışıldığı, açıklığa kavuşturulduğu ve çözüm yollarının bulunmaya çalışıldığı bir rehberdir. Adli sosyal hizmet alanında çalışan adli sosyal hizmet uzmanları da cezai veya hukuki mahkeme işlemlerini, suçluları, suç mağdurlarını veya diğer adalet sistemlerini içeren ve etik kurallara özel dikkat gerektiren sosyal hizmet faaliyetleri ile ilgilendirilir.

A.B.D. Ulusal Adli Sosyal Hizmet Uzmanları Örgütü (NOFSW), 1987 yılında üyeleri için Etik İlkeler düzenlemiştir. A.B.D.Ulusal Adli Sosyal Hizmet Uzmanları Örgütü'ne üye olma koşulu gereği her bir adli sosyal hizmet uzmanı, etik ilkelere uyma sözü verir. Bu kapsamda, topluma, meslektaşlarına ve onların işverenlerine, örgütün bireysel üyelerine ve örgütün kendisine karşı yükümlülüklerini yerine getirmeyi kabul eder. Bu sayede her bir adli sosyal hizmet uzmanı, iyi oluşu teşvik edecek, potansiyel zararları en aza indirecek ve adli sosyal hizmet faaliyetlerinin herkese eşit kalitede sunulmasını teşvik edecektir (NOFSW,1987).

Bölüm I- A.B.D. Ulusal Adli Sosyal Hizmet Uzmanları Örgütü'ne (NOFSW) Yönelik Etik Sorumluluklar

İlke 1. Ulusal Adli Sosyal Hizmet Örgütü'nün her bir üyesi, bir adli sosyal hizmet uygulayıcısından beklenen görevleri yerine getirmek üzere yeterli eğitime, donanıma ve deneyime sahip olmalıdır.

İlke 2. Ulusal Adli Sosyal Hizmet Örgütü üyeleri, bir üyenin niteliklerini, eğitimini, donanımını veya deneyimini sözlü ya da yazılı olarak herhangi bir şekilde yanlış beyan etmemelidir.

İlke 3. Her bir Adli Sosyal Hizmet Uygulayıcısı, uygulamaları etkileyen yasaları değiştirmeye devam etmeli, hizmet içi eğitim programlarına ve mesleki bilimsel etkinliklere katılmalı, mesleki yayınlar yoluyla uygulama becerilerini genişletmeli, adli konular hakkında meslektaşlarına danışmalı ve diğer uzmanlar talep ettiğinde eğitim materyallerini meslektaşlarının kullanımına sunmalıdır.

İlke 4. Her bir üyenin, Ulusal Adli Sosyal Hizmet Örgütü'nün ilkeleri ve çalışmaları hakkında kamuoyunu/toplumunu ve diğer meslek gruplarını bilgilendirme sorumluluğu vardır.

İlke 5. Adli sosyal hizmet uzmanı, Ulusal Adli Sosyal Hizmet Örgütü adına yaptığı açıklamalar ile kendine ait bireysel açıklamaları birbirinden ayırt etmelidir.

İlke 6. Adli sosyal hizmet uzmanı, müracaatçıya hizmet verirken diğer kurumlarla ya da toplumun üyeleriyle istişarelerde bulunarak yasalar, kurallar, politikalar ve tedavi hedefleri arasındaki olası anlaşmazlıkları tespit etmeye çalışmalıdır.

İlke 7. Araştırma ve yayın yoluyla bilimsel soruşturma yürüten her bir adli sosyal hizmet uzmanı, tüm müracaatçıları için gizlilik sağlamalı ve fiziksel ve / veya psikolojik zararı en aza indirmelidir.

İlke 8. Ulusal Adli Sosyal Hizmet Örgütü'nün üyeleri sadece yazılı olarak onamı alınmış konuyla ilgili incelemelere katılmalıdır. İncelemede mahremiyete ve onurun korunmasına ayrıca özen gösterilmelidir. Herhangi bir inceleme projesine katılmayı reddeden müracaatçıya herhangi bir ceza verilmemelidir.

İlke 9. Yayınlar yayıncıların belirlediği standartlara göre hazırlanmalıdır. Birinci yazar belirtilmeli ve yayına katkı veren diğer yazarlar listelenmelidir.

Bölüm II- Meslektaşlara ve İşverenlere Yönelik Etik Sorumluluklar

İlke 10. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, işveren kurum arasında gönüllü olarak gerçekleştirdiği taahhütlere bağlı kalmalıdır.

İlke 11. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, işverenin veya meslektaşlarının etik olmayan davranışlarını ilgili kurumlara ve/veya meslek örgütlerine bildirmelidir.

İlke 12. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, müracaatçıya, meslektaşına ve/veya kuruma yönelik etik olmayan davranışlarda bulunmayı veya bu tür süreçlere katılmayı reddetmelidir.

İlke 13. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, danışanlara, meslektaşlarına, yöneticilerine, stajyerlere ve öğrencilere saygılı davranmalı ve itibar etmelidir.

İlke 14. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, yöneticilerin, stajyerlerin ve öğrencilerin değerlendirmesini kurumun normlarına veya kişisel uygulamalarına göre eşit ve adil bir şekilde yapmalı ve değerlendirme sonuçlarını paylaşmalıdır.

İlke 15. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, meslektaşlarına danışmalıdır.

İlke 16. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, müracaatçıya özel, kurum politikalarına uygun olmayan isteklerde bulunmamalıdır.

Bölüm III- Müracaatçılara Yönelik Etik Sorumluluklar

İlke 17. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, hizmetleri sağlarken etnisite, milliyet, din, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, zihinsel veya fiziksel engellilik, siyasi inanç, medeni veya yasal statü temelinde ayrımcılıklar yapmamalıdır.

İlke 18. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, referans kaynağını açıkça tanımlamalı, değerlendirilen veya tedavi edilen bireyleri değerlendirmenin amacı ve niteliği hakkında bilgilendirmeli ve paylaşılan bilgilerin gizliliğini korumaya özen göstermelidir.

İlke 19. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, müracaatçının fiziksel, zihinsel ve ruhsal sağlığını tehlikeye atacak bir tedavi/değerlendirme sunmamalıdır.

İlke 20. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, uygun olduğunda istişarede bulunmalıdır.

İlke 21. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, müracaatçının yararına olduğuna inandığı durumda müracaatçıyı diğer meslek elemanlarına ve kurumlara sevk etmelidir ve bu konu hakkında müracaatçıyı bilgilendirmelidir.

İlke 22. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, kişisel, ailevi ve / veya mesleki sorumluluklar arasında olası bir çatışma olduğunda müracaatçıyı reddederek bu çatışmalardan kaçınmalıdır.

İlke 23. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, tedaviyi veya değerlendirmeyi sonlandırırken kararının temelini yeterince açıklamalı ve diğer meslek elemanlarına veya kurumlara yerinde yönlendirmeler yaparak hizmetlerin sürekliliğinin sağlanmasına özen göstermelidir.

İlke 24. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, yasalara tabi tüm kayıtların ve belgelerin gizliliğini korumalıdır. Bilgilerin açıklanması sadece müracaatçıların bilgilendirilmiş, yazılı onayı ile yapılmalıdır.

İlke 25. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, diğer meslek elemanlarının benzer nitelikteki hizmetler için belirlediği makul ve alışagelmış ücretler belirlemelidir.

İlke 26. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, muhtaç müracaatçılar için hizmet sağlamalıdır.

İlke 27. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, gerçekleştirilen hizmetler için ücret almamalıdır.

İlke 28. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, herhangi bir yasa dışı faaliyet, sahtekarlık veya hile yapmamalıdır.

İlke 29. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, meslektaşından herhangi bir sevk almamalı veya herhangi bir şey talep etmemeli, almamalı ya da kabul etmemelidir.

İlke 30. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, kişisel sorunlarının, mental rahatsızlığının veya madde alkol ya da madde bağımlılığı durumlarının müracaatçıya hizmetin ulaştırılmasında engel oluşturmasına izin vermemelidir. Adli sosyal hizmet uzmanının uygun tedaviyi arama sorumluluğu vardır.

İlke 31. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, müracaatçılarıyla, öğrencileriyle veya yetkisi altındaki herhangi bir kişi ile herhangi bir cinsel ilişkiye girmemelidir.

İlke 32. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, belgelenmiş veya şüphelenilen herhangi bir çocuk ihmal veya istismarını, hastaların veya diğer bağımlı kişilerin istismarını ilgili yasalar gereğince kurumlara bildirmelidir.

İlke 33. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, müracaatçılar tarafından ağır bedensel zarar verecek ciddi tehditler yapıldığında hem olası mağdurları hem de uygun yasal makamları uyarmalıdır.

İlke 34. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı,, mesleki ya da eğitimsel amaçla görüşmelerin görüntü veya ses kaydının alınması durumunda müracaatçıların yazılı onamını almalıdır.

İlke 35. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, yasal yaşın altında olan müracaatçıları için özel hizmetler konusunda dikkatli olmalıdır ve müracaatçının tedavi sürecindeki gelişimini maksimum düzeye çıkarmak için sadece gerekli bilgilerin velilere, vasilere ya da uygun kurumlara verileceğini garanti etmelidir.

Bölüm IV- Toplumaya Yönelik Etik Sorumluluklar

İlke 36. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, adli sosyal hizmet uygulamasını etkileyen taslak mevzuata etki etme yükümlülüğüne sahiptir.

İlke 37. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, yüksek standartlı ve kaliteli adli sosyal hizmet uygulamasını eşit ölçüde tüm insanlar için düzenlemelidir.

İlke 38. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, kendisini suçlamamalıdır.

İlke 39. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, görevlerini yerine getirmeyen veya sorumlulukları kabul etmeyen bir kişiye görev ve sorumluluk vermemelidir.

İlke 40. Adli sosyal hizmet uygulayıcısı, kamu zararına yol açan herhangi bir kuruluşta mesleki bilgi ve deneyimini kullanmamalıdır (NOFSW,1987).

Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde; adli mekanizma içerisinde çalışan adli sosyal hizmet uzmanları ile diğer uzmanların uygulama standartlarını belirlemeye yönelik bir takım çalışmaları olduğu görülmüştür. UNICEF'in teknik desteği ile Adalet Bakanlığı, eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, HSYK ve Türkiye Adalet Akademisinin ortaklığında yürütülmüş "Çocuklar için Adalet Projesi" kapsamında hazırlanan "Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı" yayımlanmıştır. Bu kitapta ceza, aile ve çocuk mahkemelerinde ve Çocuk İzlem Merkezlerinde görevlendirilen sosyal hizmet uzmanlarının ve diğer uzmanların görevleri, ilgili yasalar çerçevesinde ortaya konmaktadır. Dolayısıyla çalışma, özellikle etik ikilemlerde ne yapılabileceği konusunda önerilerde bulunmaktadır. Ancak bu çalışma, çocuk adalet sürecinde, aile mahkemelerinde ve Çocuk İzlem Merkezlerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarına yöneliktir. Bu noktada, diğer adli birimlerde çalışan uzmanları da kapsayacak yeni çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca 2005 yılında çıkartılan Çocuk Koruma Kanunu ve ilgili yönetmeliğinde, sosyal hizmet uzmanları ile diğer uzmanların tanımına, görev alanına ve hukuki ve etik yükümlülüklerine yer verilmiştir. Böylece, bu kanun ve yönetmelik, çocuk adalet sistemi çerçevesinde çalışan adli sosyal hizmet uzmanlarının temel görevlerini, faaliyet alanlarını, sorumluluklarını ve sınırlılıklarını belirleyen bir

metindir. Özellikle etik bir yükümlülük olan gizlilik yükümlülüğü ile bildirim yükümlülüğünün ve meslek sırrı ile bildirim yükümlülüğünün çelişmesi gibi durumlarda ne yapılacağı ile ilgili tavsiyeler verilmektedir. Ayrıca, adli mekanizmalar içerisindeki bazı uygulamalarda, özellikle de etik kaygıların olduğu durumlarda, adliye teşkilatı içerisinde kurulabilecek “etik kurullar”, adli sosyal hizmet uzmanlarının faaliyet alanlarını belirleyebilirler. Böylece sorumluluğun paylaşılmasına da yardımcı olabilir (Gönültaş, 2016).

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal hizmet uzmanları bazen etik görevler ile yasal standartlar arasında çatışmalar yaşarlar. Bazı durumlarda, sosyal hizmet uzmanları, yasanın izin verdiği ya da gerektirdiği eylemlerin sosyal hizmetten etik standartlarını ihlal edeceğine ya da yasaları ihlal edecek eylemlerin mesleğin etik standartlarına uymak için gerekli olduğuna inanmaktadır.

Bu koşullar, mesleki değerler, görevler ve yükümlülükler arasında çatışmaları gerektirdiğinden etik ikilemler meydana gelir. Yasal beklentilere ve gerekliliklere uyum, sosyal hizmette etik standartların ihlal edilmesine neden olabildiği gibi etik standartlara uyum da yasaların ihlal edilmesine yol açabilir.

Bu etik ikilemlere yönelik hiçbir formül ya da basit çözüm bulunmamaktadır. Bütün etik ikilemlerde olduğu gibi, sosyal hizmet uzmanları mümkün olan en sorumlu kararları alabilmek için mesleğin etik konuları hakkında mümkün olan en iyi bilgiye dayanarak bir dizi adım atmalıdır. Son yıllarda, birçok sosyal hizmet uzmanı, meslektaşlarının bu zor kararları almasına yardımcı olmak üzere kavramsal çerçeveler ve protokoller önermiştir.

Şekil 1. Sosyal hizmet değerlerini ve görevlerini içeren etik ve yasal beklentiler ile gereklilikler arasındaki çatışmaları tanımlayın. Örneğin, sosyal hizmet uzmanı, çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili raporlama zorunluluğu nedeni ile madde bağımlılığı tedavisi gören danışanına karşı olan etik görevi arasında bir çelişki yaşayabilir. Bu durumda devletin yasalarına uymanın, danışanının refahını tehlikeye atacağına ve müşterisinin kayda değer ilerlemesini ve terapötik ilişkisini baltalayacağına inanıyordu.

Şekil 2. Nihai etik karardan etkilenmesi muhtemel bireyleri, grupları ve kuruluşları tanımlayın. Olası eylem yollarını ve her bir katılımcıyı, her biri için olası fayda ve risklerle birlikte geçici olarak tanımlayın.

Şekil 3. İlgili olanları göz önünde bulundurarak, olası her eylem planının lehine ve aleyhine olan nedenleri inceleyin.

- (a) etik kuramlar (örneğin, deontolojik ve teleolojik perspektifler), meslek etiği üzerine literatürden gelen ilkeler;
- (b) etik ilkeler (özellikle NASW etik kuralları);
- (c) anayasa hükümleri, tüzükler, yönetmelikler, mahkeme kararları ve icra kararları; ve
- (d) kişisel değerler (dini, kültürel ve etnik değerler dahil). Süreçte bu adım, sıkı bir kavramsal çalışmayı gerektirir.

Etik teoriye dayanarak, “daha fazla iyi”yi (klasik faydacı argüman) ortaya çıkarmak için bir yasayı ihlal etmek mazur görülebilir mi, yoksa sonuçlara bakmaksızın (klasik deontolojik bakış açısı) bir yasayı ihlal etmek doğal olarak yanlış mıdır? NASW etik kodundaki (ve diğer ilgili kodlar) hangi etik standartlar en çok ilgilidir? (örneğin, sosyal hizmet uzmanlarının danışanlarına bağlılığı ile ilgili standartlar, sahtekarlık yapma, sosyal politikada gerekli değişiklikler için savunuculuk)? Hangi yasa ve yönetmelikler geçerlidir?

4. Meslektaşlara ve uzmanlara (uzman meslek elemanları, süpervizörler, kurum/kuruluş yöneticileri, avukatlar, etik uzmanlar ve danışmanlar, kurum/kuruluş temelli etik birimler gibi) danışın. Bu noktada istişare etmek bazen etik ve yasal standartlar arasındaki çatışmayı çözmeye yardımcı olabilecek klinik ve diğer müdahale stratejilerini belirleyebilir (örneğin, danışanların ya da meslektaşların zor kararları almasına veya çatışmayı ortadan kaldıran adımlar atmasına yardımcı olma).

5. Karar verin ve karar verme sürecini belgeleyin. Özenle belgeleme burada anahtar kelimedir.

6. Kararın etkilerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi. Sorumlu uzmanlar kararlarının ciddi ve uzun vadeli sonuçlara sahip olabileceğini kabul eder. Kararlarının etkilerini, danışanlarının ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığını izlemek ve değerlendirmek için dikkatli adımlar atmalı ve meslekte etik standartlara uymalıdır (NASW Etik İlkeleri- 5.02 [a]). Zaman zaman, sosyal hizmet uzmanları, insafsız yasaları, düzenlemeleri ve politikaları (NASW Etik İlkeleri 3.09 [d] ve 6.04 [a – d]) değiştirmek için savunuculuk yapmaları gerektiği sonucuna varabilirler. Gerçek ahlaki ikilemlerin zorlu ve doğal özelliklerinden biri,

makul, düşünceli ve ilkeli uygulayıcıların en uygun eylem sürecine katılmamalarıdır. Yasalara ve etik standartlara uyum ile ilgili bazı kararlar basit ve karmaşık olmakla birlikte bazıları zor ve tartışmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, ahlaki açıdan savunulabilir ve mesleğin etik standartlarına uyumlu kararlar almak zorundadırlar (Reamer, 2005).

Son olarak, sosyal hizmetin adalet sisemi kapsamındaki görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için ilgili aktörler arasında karşılıklı güven ve saygı bulunması gerekir. Sosyal hizmetin kabul görmüş bir meslek olarak köklü bir geçmişe sahip olduğu ülkelerde bile sosyal hizmet uzmanı ile polis, savcı ve yargıçlar arasında güven ve saygının bulunmadığı örnekler vardır. Bu tip sorunları önlemek için sosyal hizmet alanında en az beş önkoşulun yerine getirilmesi gerekmektedir:

- Sosyal hizmet mesleği ve görevleri ile tam anlamıyla ve resmi olarak tanınmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanları, bu görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmek-ve bunu görünür kılabilmek- için yeterli derecede mesleki eğitim almalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanlarının gerekli müdahaleleri yapabilmesi için bu alana yeterli ölçüde kaynak (insan kaynağı ve maddi kaynaklar) tahsis edilmelidir.
- Adalet sistemi çerçevesindeki diğer aktörler karşısında sosyal hizmetin görev ve sorumlulukları açıkça belirlenmeli ve ilgili taraflar arasında bu konuda bir mutabakat sağlanmalıdır.
- Tüm düzeylerde, aktörlerin işbirliği yaparken karşılaştıkları güçlükleri tartışabildiği, ortak çalışmalarını geliştirmek üzere çözümler, stratejiler ve hedefler önerdiği çok-meslekli forumlar oluşturulmalıdır (UNICEF, 2013)

KAYNAKÇA

Ashford, J.B. (2015). The Changing Face of Forensic Social Work Practice: An Overview, Part XIV- Forensic Social Work, (Ed. Corcoran, K and Roberts, A. R.) *Social Worker's Desk References-3rd Edition*, Oxford University Press, USA

Aykaç, A. 2016. Etik karar verme süreci. <http://docs.neu.edu.tr/staff/asli.aykac>, Erişim tarihi: 23.11.2018

Blennberger, E. (2006). *Ethics in Social Work- An Ethical Code for Social Work Professionals*, Akademikerförbundet SSR, Stockholm, Sweden.

Butters, R.P. (2011). The Ethics of Practicing Forensic Social Work, *Journal of Forensic Social Work*, 1(1);61-72. <https://doi.org/10.1080/1936928X.2011.541202>

Congress, E. (2014). Law and social work ethics in forensic social work, Social Work Symposium Başkent University, Ankara.

Gökçearslan,Çifci, E. ve Gönen, E. (2011). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci, "*Toplum ve Sosyal Hizmet*", 22(2)-149-160

Gönültaş, M.B. (2016). Adli sosyal hizmet: Adalaet mekanizmasındaki yeri ve önemi, (Ed. Yücel, D. ve Gönültaş, M.B.) *Adli sosyal hizmet-Yaklaşım ve Müdahale*, Nobel Yayınları,Ankara.

Kirel, Ç. (2010). Örgütlerde etik davranışlar ve yönetimi, Özkalp, Enver (Ed.), *Örgütsel Davranış*, Anadolu Üniversitesi Yayın No:1468, AÖF Yayın No:782

Maschi, T. and Killian, M.L. (2009). Defining collaborative forensic social work with diverse populations, (Ed.) Maschi,T., Bradley, C. and Ward, K., *Forensic Social Work-Psychosocial and legal issues in diverse practise settings*, Springer Publishing Company, Newyork,US.

Maschi, T. And Heer, C. (2012). A guide to forensic social work and advancing justice and fairness in the courts, Webinar Series- FSW, 30th NOFSW Annual Conference, USA

National Organization of Forensic Social Work (NOFSW) (1987). Code of Ethics.

National Organization of Forensic Social Work (NOFSW) . (1997). *What is forensic social work?* Retrieved on May 9, 2007, from <http://www.nofsw.org/>

Özkaya,M.C. (2018). Adalet sistemine yardımcı bir meslek olarak sosyal hizmet uzmanı/sosyal çalışmacılar, www.sosyalhizmetuzmani.org, Erişim tarihi: 30.10.2018

Reamer, F.G. (2004). Ethical and legal standards in social work, Consistency and conflict. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 86(2), 163-169. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.2237>

UNICEF. 2013. Çocuk adalet sisteminde sosyal çalışmanın rolü. UNICEF Çocuk Koruma Birimi, www.unicef.org/ceecis

Wody, S.G. 1998. Clinical reference for critical care nursing, AACN, Edit: Barlus, B. Fourth Edition.